

УДК 343.221

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ В ЗЛОЧИНАХ У СФЕРІ ДОКУМЕНТООБИГУ**SPECIFIC SUBJECT OF CRIMES IN THE DOCUMENT CIRCULATION SPHERE****Фіалка М.І.,***кандидат юридичних наук,**доцент кафедри кримінального права та кримінології**факультету з підготовки слідчих**Харківського національного університету внутрішніх справ*

Автор висвітлює окремі питання спеціального суб'єкта злочинів у сфері створення, зберігання та використання документів, а саме – документообігу. Узагальнює коло визначених кримінальним законом спеціальних суб'єктів злочинів в сфері документообігу. Аналізується їх основний зміст.

Ключові слова: суб'єкт злочину, спеціальний суб'єкт злочину, документ, документообіг.

Автор освещает отдельные вопросы специального субъекта преступлений в сфере создания, хранения и использования документов, а именно – документооборота. Обобщает круг определяемых уголовным законом специальных субъектов преступлений в сфере документооборота. Анализируется их основное содержание.

Ключевые слова: субъект преступления, специальный субъект преступления, документ, документооборот.

The author covers some issues specific subject of crime in the creation, storage and use of documents – namely document circulation. He summarizes the circle defined by criminal law offenses of special subjects in the field of document circulation. We analyze their main content.

Key words: an offense, the special subject of crime, document, document circulation.

Проблема кримінально-правового захисту сфери документообігу в останні часи набуває все більшої актуальності. Справа полягає у тому, що обіг різноманітних документів проникає в різні сфери людської діяльності. При цьому, розвиток документообігу відбувається такими стрімкими темпами, що інколи правова система не встигає

за потребою встановлення його регулювання та охорони.

Поряд з активним розвитком документообігу як різновиду суспільних відносин, також активно формується сфера злочинних посягань на ці відносини.

Як однією з форм протидії злочинам в цій сфері, на нашу думку, є наявність певних заходів кримінально-правового

впливу, а саме існування в чинному кримінальному законодавстві норм, що передбачають відповідальність за ті чи інші суспільно небезпечні діяння в сфері документообігу.

Для усвідомлення масштабності проблеми злочинних посягань і актуальності теми нашого дослідження, ми, наприклад, дослідили статистичні дані за останні десять років (2002-2011 рр.) відносно службового підроблення.

Проаналізувавши динаміку зареєстрованої кількості злочинів, що передбачені ст. 366 КК України, ми маємо можливість спостерігати існування загальної тенденції зростання зареєстрованої кількості службового підро-

блення (темп зростання складає майже 28,6%). Якщо проаналізувати пікі максимальних та мінімальних значень, то максимальна кількість зареєстрованих злочинів спостерігалась в 2008 році (8694 злочини), а мінімальна – 2004 році (4756 злочинів).

При цьому, питома вага даної категорії злочинів за період нашого дослідження в середньому склала 1,47% від загальної кількості зареєстрованих злочинів. При цьому, питома вага частки службового підроблення в загальній кількості зареєстрованих злочинів збільшилась з 1,14% в 2002 році до 1,28% в 2011 році.

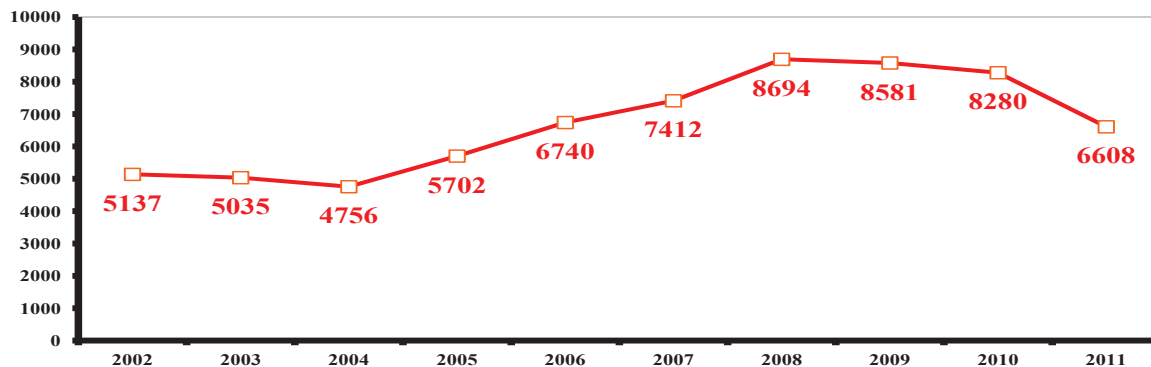

Рис. 1. Динаміка зареєстрованих злочинів, що передбачені 366 КК України, за 2002-2011 роки на території України.

Все це підтверджує той факт, що актуальність кримінально-правової охорони документообігу залишається нагальною.

Чинне кримінальне законодавство передбачає в своїй структурі доволі велику кількість кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за посягання на документообіг. Різноманітність сфер людської діяльності де виникають суспільні відносини щодо виготовлення, зберігання та використання документів передбачає наявність особливого, так би мовити, конкретного суб'єкта таких відносин. Так, наприклад, у сфері реалізації виборчого права, тобто в межах виборчого процесу, існує відповідний обіг виборчих документів і суб'єктами цих суспільних відносин виступають особи, які приймають участь в організації та проведенні, як загальнодержавних так і місцевих виборів, а саме: члени виборчих комісій різних рівнів, кандидати в депутати, представники політичних партій тощо.

При цьому при виникненні тих чи інших порушень встановленого документообігу в цих сферах людської діяльності безпосередніми порушниками як правило виступають ті особи, які є суб'єктами суспільних відносин у сфері обігу документів.

Все це створило таку ситуацію: в кримінально-правових нормах, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на документообіг, суб'єкт злочину має певні ознаки, які характеризують його як спеціальний суб'єкт.

Метою нашої статті є встановлення кола кримінально-правових норм в яких суб'єкт злочину є спеціальний, а також встановлення основного змісту цих суб'єктів злочинів.

З проведеного нами аналізу кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за ті чи інші посягання на документообіг, суб'єкт злочину більш ніж в 65% має спеціальні ознаки. Так, наприклад, надання стороннім особам для ознайомлення документів, що містять відомості про медичний огляд з метою виявлення ВІЛ-інфекції, може вчинюватися тільки трьома категоріями осіб: службовими особами лікувальних закладів; допоміжними працівниками лікувальних закладів; іншими

медичними працівниками (ст. 132 КК); підробка виборчих документів може здійснюватися членом виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидатом, його уповноваженим представником, уповноваженою особою політичної партії (блоку), членом ініціативної групи з референдуму (ч. 2 та 3. ст. 158 КК); службове підроблення вчинює ззагалі тільки службова особа (ст. 366 КК) тощо.

В теорії кримінального права більшість науковців дотримуються тієї позиції, що спеціальний суб'єкт це особа, яка наділена як загальними ознаками суб'єкту злочину (фізичність, осудність та досягнення віку з якого настає кримінальна відповідальність), так і особливими (спеціальними), які передбачені в статті Особливої частини для суб'єкта конкретного складу злочину (Б. А. Курінов [1, с. 103], М. С. Магарін [2, с. 33], А. А. Пінаєв [3, с. 128-129], Є. Л. Стрельцов [4, с. 103], В. Я. Тацій [5, с. 133], П. Л. Фріс [6, с. 109-111]). Спробу класифікувати спеціальні суб'єкти злочинів вчинювало багато криміналістів. Але, на нашу думку, більш-менш вдало це вийшло у А. А. Пінаєва. Він поділяє загальну сукупність всіх спеціальних суб'єктів, що існують в кримінальному законі, на три групи: по-перше, це суб'єкти, для яких є визначальним правове положення (громадянство; *правове положення* у сфері оборони, транспорту, організаційно-розпорядчій, адміністративно-господарчій або іншій службовій діяльності; в сфері підприємств торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, комунального господарства, будівельних, гірничих та інших робіт; брачно-сімейних відношеннях та відношеннях, що складаються на підставі матеріальної, службової або іншої залежності; в сфері правосуддя та при виконанні кримінального покарання, а також медицини); по-друге, це суб'єкти, для яких визначальним є *особа винного* (негативні соціально-психологічні якості, які обумовлені антисоціальною діяльністю особи; біологічні якості винного); по-третє, це суб'єкти, що об'єднуються за ознакою *специфіки злочинної діяльності* (організатор, виконавець тощо) [3, с. 129].

Що стосується нашої проблеми, а саме – визначення спеціальних ознак суб'єктів, що посягають на документо-

обіг, то найбільш розповсюдженими виявились наступні: ознаки службової особи; особа, що виконує відповідні професійні обов'язки; особа, яка раніше вчиняла такий злочин; суб'єкт підприємницької діяльності; медичний або фармацевтичний працівник; працівник юридичної

особи будь-якої форми власності, який не є службовою особою; приватний підприємець; аудитор; експерт; оцінювач; адвокат. Взагалі видовий розподіл суб'єктів суспільно небезпечних посягань на документообіг міститься в Таблиці № 1.

Таблиця № 1

Видовий розподіл суб'єктів суспільно небезпечних діянь, що посягають на документообіг

№ з/п	Вид спеціального суб'єкта	Кримінально-правова норма
1.	Громадянин України	ст. 111 КК України
2.	Іноземець або особа без громадянства	ст. 114 КК України
3.	Громадянин-підприємець, приватний нотаріус, аудитор та інша особа, яка має право видавати чи посвідчувати документи, що є предметом даного складу злочину	ч. 1 ст. 358 КК України
4.	Працівник юридичної особи будь-якої форми власності	ч. 2 ст. 358 КК України
5.	Медичний або фармацевтичний працівник	ст. 132; ст. 141; ч. 1, 2 ст. 143; ст. 145; ст. 319 КК України
6.	Службова особа	ст. 132; ст. 145; ч. 2 ст. 158-2; ч. 2, 3 ст. 160; ч. 2 ст. 162; ч. 2 ст. 163; ч. 2 ст. 169; ч. 3 ст. 176; ст. 211; ч. 1, 2 ст. 212; ч. 1, 2 ст. 212-1; ст. 222; ст. 232; ст. 232-1; ст. 238; ч. 2 ст. 248; ст. 253; ч. 2 ст. 256; ч. 5 ст. 298; ч. 3 ст. 298-1; ст. 328; ст. 330; ст. 366; ст. 381 КК України
7.	Особа, яка не має належної медичної освіти	ст. 138 КК України
8.	Член виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидат, його уповноважений представник, уповноважена особа політичної партії (блоку), член ініціативної групи з референдуму	ч. 2, 3, 7, 8 ст. 158; ч. 2 ст. 158-1; ч. 2, 3 ст. 160 КК України
9.	Виборець	ч. 4 ст. 158 КК України
10.	Суб'єкт підприємницької діяльності	ч. 1, 2 ст. 212; ч. 1, 2 ст. 212-1; ст. 222 КК України
11.	Особа, яка раніше вчиняла такий злочин	ч. 2 ст. 204; ч. 3 ст. 212; ч. 3 ст. 212-1; ч. 2 ст. 213; ч. 2 ст. 248; ч. 2 ст. 249; ч. 2 ст. 318 КК України
12.	Особа, яка зобов'язана сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі	ч. 1, 2 ст. 212; ч. 1, 2 ст. 212-1 КК України
13.	Особа, яка бере безпосередню участь у приватизації державного чи комунального майна	ст. 233 КК України
14.	Особа, що виконує відповідні професійні обов'язки	ст. 232; ст. 232-1; ст. 287; ст. 329; ст. 362; ст. 371; ст. 372; ст. 375 КК України
15.	Повнолітня особа	ч. 3 ст. 300; ч. 4 ст. 301 КК
16.	Особа, яка є суб'єктом кримінально-процесуальних дій	ст. 384 КК України
17.	Військовослужбовець (військовозобов'язаний)	ст. 409; ст. 422 КК України

Наступним кроком для досягнення мети нашого дослідження це з'ясування змісту кожного окремого спеціального суб'єкту злочину, які ми зазначили в Таблиці № 1.

Громадянин України, іноземець або особа без громадянства. Відповідно до положень ст. 1 закону України «Про громадянство України» [7] громадянином України визнається особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України. При цьому, під громадянство України розуміють правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Під *іноземцем*, на підставі вищезазначеного законодавчого акту, розуміють особу, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав. Що стосується *особи без громадянства*, то це особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Громадяни-підприємці – це фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни чи особи без громадянства) з повною цивільною дієздатністю, не обмежені законом в правоздатності, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, які безпосередньо здійснюють таку діяльність (виробляють продукцію, виконують роботи, надають послуги) і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями усім майном, що належить їм на праві власності.

Паралельно з терміном громадяни-підприємці в законодавстві та юридичній літературі вживаються терміни індивідуальні підприємці, фізичні особи-підприємці та ін.

Приватний нотаріус. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про нотаріат» нотаріусом може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менше трьох років, пройшов стажування протягом одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса, склав кваліфікаційний іспит, одержав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю [8]. В тому ж законодавчому акті визначено, що вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Іншими словами, під *приватним нотаріусом* ми розуміємо особу, яка відповідає законодавчим вимогам до нотаріуса і займається приватною нотаріальною діяльністю.

Аудитором може бути фізична особа, яка має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України. При цьому під аудиторською діяльністю розуміють підприємницьку діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг. Що стосується аудиту, то це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [9].

Під *іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати документи, що є предметом даного складу злочину*, законодавець розуміє, в першу чергу, працівників підприємств, установ чи організацій, які видають та посвідчують такі документи, до обов'язків яких належить складати та видавати такі документи громадянам. При цьому вони не повинні бути віднесені до категорії службових осіб (кримінальна відповідальність за піддроблення документів службовою особою передбачена ст. 366 КК України).

Працівник юридичної особи будь-якої форми влас-

ності, який не є службовою особою, приватним підприємцем, аудитором, експертом, оцінювачем, адвокатом або іншою особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Під працівником юридичної особи будь-якої форми власності, який не є службовою особою, вважається особа, що є членом трудового колективу та бере участь у трудовому процесі, тобто працює за певним фахом і при цьому не наділена повноваженнями службової особи.

Приватний підприємець – це громадянин України або іншої країни, який має законодавчо встановлене право на здійснення підприємницької діяльності. Тобто підприємцем вважається громадянин України або будь-якої іншої країни, який законодавчо не обмежений у правоздатності або дієздатності та зареєстрований належним чином в органах державної влади.

Поняття «аудитора» ми розглянули раніше, і тому повертаємося до нього немає ніякого сенсу.

Експерт – компетентна особа, яка має відповідну освіту, кваліфікацію, науковий або практичний досвід, володіє спеціальними знаннями тощо [10].

Оцінювач – це громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які склали кваліфікаційний іспит, одержали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача та здійснюють оціночну діяльність, що полягає в організаційному, методичному та практичному забезпеченні проведення оцінки майна, розгляді та підготовці висновків щодо вартості майна [11, с. 335-336].

Адвокат. Відповідно до положень ст. 1 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під адвокатом визнають фізичну особу, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим законом. При цьому під адвокатською діяльністю розуміють незалежну професійну діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [12].

Інша особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а саме послуг, які надаються населенню органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (органами публічної влади), іншими уповноваженими особами і надання яких пов'язано з реалізацією владних повноважень.

Медичний або фармацевтичний працівник. Під медичним або фармацевтичним працівником розуміють осіб, які мають відповідну спеціальну освіту і відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам та займаються медичною або фармацевтичною діяльністю.

Службова особа. Відповідно до положень ч. 3 ст. 18 та п. 1 Примітки ст. 364 КК України, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Крім того, кримінальний закон під службовими особами розуміє посадових осіб іноземних держав (осіб, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжних засідателів, інших осіб, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземних третейських суддів, осіб, уповноважених вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтерна-

тивному судовому, посадових осіб міжнародних організацій (працівників міжнародних організацій чи будь-яких інших осіб, уповноважених такою організацією діяти від її імені), а також членів міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та суддів і посадових осіб міжнародних судів (ч. 4 ст. 18 КК України) [13].

Особа, яка не має належної медичної освіти. Для встановлення змісту даної категорії осіб необхідно усвідомити те, які особи мають належну медичну освіту. Всі інші, в цьому випадку, будуть утворювати ту групу осіб яка нас цікавить. Так от, особами, які мають належну медичну освіту, є особи, які отримали у встановленому порядку один із належних документів: а) диплом про медичну освіту, виданий державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації або такими, що до них прирівняні; б) свідоцтво (довідку) про підвищення кваліфікації за останні 5 років, видане державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації, науковими закладами, закладами підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів або такими, що до них прирівняні; в) свідоцтво про присвоєння (підвищення) відповідної кваліфікаційної категорії; г) сертифікат про присвоєння звання лікаря-спеціаліста; д) атестаційно-експертний висновок Української асоціації народної медицини. Особи, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн, допускаються до професійної діяльності, у т. ч. на підприємницьких засадах, після перевірки їх кваліфікації, якщо інше не передбачене законодавством або міжнародними договорами України.

До осіб, які мають належну медичну освіту, відповідно до законодавства про охорону здоров'я прирівнюються особи без спеціальної освіти, які здійснюють діяльність у галузі народної і нетрадиційної медицини, але тільки за сукупності таких умов: 1) володіння певним обсягом професійних знань та вмінь у галузі народної та нетрадиційної медицини, що засвідчується свідоцтвом, атестагом, дипломом, іншим документом, виданим МОЗ чи Українською асоціацією народної медицини); 2) отримання дозволу на таку діяльність в установленому порядку; 3) здійснення її під контролем лікаря [14, с. 328].

Член виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидат, його уповноважений представник, уповноважена особа політичної партії (блоку), член ініціативної групи з референдуму. Членом виборчої комісії або комісії з референдуму визнається особа, яка, відповідно до виборчого законодавства, включена до складу дільничної, територіальної, окружної чи Центральної виборчої комісії. Відповідного статусу особа набуває з моменту складання присяги члена такої комісії, а втрачає з моменту припинення повноважень члена комісії, у т.ч. дострокового. Під *кандидами* розуміються особи, які у встановленому виборчим законодавством порядку зареєстровані кандидатами на пост Президента України, кандидатами у народні депутати України, кандидатами у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних, Київської та Севастопольської міської ради, кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови. Тобто під категорією «кандидат» попадають кандидати, які балотуються як по одномандатному (мажоритарна система), так і багатомандатних округах (пропорційна система). *Уповноважена особа політичної партії (блоку)* – повноважні представники інтересів політичної партії, виборчого блоку партій у взаємовідносинах з відповідними комісіями, органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, а також виборцями. Під членом *ініціативної групи з референдуму* розуміють особу, яка на підставі ЗУ «Про всеукраїнський референдум» була обрана до складу ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму, що утворена на зборах громадян України, в яких бере участь не менш як дві тисячі громадян

України, які мають право голосу на всеукраїнському референдумі.

Виборець. Відповідно до положень ст. 2 ЗУ «Про вибори народних депутатів України» громадяни України, які мають право голосу, є *виборцями*. Право голосу на виборах депутатів мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося вісімнадцять років [15].

Суб'єкт підприємницької діяльності. До суб'єктів підприємницької діяльності відносяться особи, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, тобто діяльності яка спрямована на досягнення економічних і соціальних результатів та ведеться з метою одержання прибутку.

Особа, яка раніше вчиняла такий злочин. Під особою, яка раніше вчиняла такий злочин, розуміють будь-яку особу, яка на момент вчинення даного злочину, або раніше вчиняла, або була засуджена за аналогічний злочин, тобто передбачений тією ж самою статтею кримінального кодексу України.

Особа, яка зобов'язана сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі. Під даною категорією розуміють осіб на яких покладений обов'язок, що покладається на них державою щодо сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів у встановленому законом порядку.

Особа, яка бере безпосередню участь у приватизації державного чи комунального майна. До даної категорії, як правило, відносять осіб, що здійснюють свою професійну діяльність в державних органах приватизації та органах місцевого самоврядування, голів та членів комісій з приватизації об'єктів, тендерних комісій, службових осіб підприємств, які підлягають приватизації, фізичних осіб та службових осіб юридичних осіб – покупців державного чи комунального майна.

Особа, що виконує відповідні професійні обов'язки. Під особою, що виконує відповідні професійні обов'язки розуміють таку особу на яку покладений певний перелік обов'язкової поведінки, що регламентована відповідними нормативно-правовими або іншими правовими актами та обов'язкова для виконання нею в сфері тієї чи іншої професійної діяльності. При цьому О. А. Файер, аналізуючи зміст терміну «професійна діяльність» зазначає, що під професійною діяльністю необхідно розуміти вид трудової діяльності професіоналів, які володіють комплексом спеціальних теоретичних та практичних навиків, набутих в результаті спеціальної підготовки та досвіду роботи, мають високу ділову репутацію та володіють професійною етикою, зміст якої складається з доцільної зміни та перетворення навколишнього середовища шляхом виконання покладених на них особливих професійних обов'язків та здійснюючи надані для цього права, та діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам [16, с. 130].

Повнолітня особа. Поняття повнолітньої особи залежить тільки від однієї ознаки, а саме – досягнення нею вісімнадцятирічного віку. Іншими словами, повнолітньою особою вважається та особа, яка досягла віку вісімнадцяти років.

Особа, яка є суб'єктом кримінально-процесуальних дій. В положеннях ст. 384 КК України, де передбачена ця категорія осіб, мова йде про свідка, потерпілого, експерта, оцінювача або перекладача.

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ч. 1 ст. 65 КПК України).

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 55 КПК України).

Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними

знаннями, має право відповідно до ЗУ «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань (ч. 1 ст. 69 КПК України).

Перекладачем є особа, яка у разі необхідності у кримінальному провадженні залучається слідчим суддею чи судом для перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження (ст. 68 КПК України) [17].

Оцінювачами можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які склали кваліфікаційний іспит та одержали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача відповідно до вимог ЗУ «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [18].

Військовослужбовець (військовозобов'язаний). Відповідно до положень ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» під військовослужбовцем розуміють особу, які проходять військову службу, а саме: державну службу особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаних із захистом Вітчизни.

Військовозобов'язані – це особи, які перебувають у за-

пасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави [19].

Ми свідомо зупинилися на цих аспектах тому, що сам факт виділення законодавцем спеціального суб'єкта в кримінально-правових нормах, що передбачають кримінальну відповідальність за посягання на документообіг, наголошує на тому кримінально-правовому значенні, яке законодавець приділяє кримінально-правовій охороні суспільних відносин у сфері обігу документів, а саме документообігу.

Підсумовуючи викладене вище, можливо наголосити на наступному:

- по-перше, в більшості випадків злочинних посягань в сфері документообігу суб'єкт злочину має спеціальні ознаки, що характеризують його як спеціальний, при цьому найбільш поширене існування службової особи; особи, що виконує відповідні професійні обов'язки; особи, яка раніше вчиняла такий злочин; суб'єкта підприємницької діяльності та медичного або фармацевтичного працівника;
- по-друге, чітке розуміння і усвідомлення змісту кожного спеціального суб'єкту злочину в сфері документообігу забезпечує правильну і вірну кваліфікацію суспільно-небезпечного діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Куринов Б. А. Научные основы квалификации преступлений. – М. : Мос. гос. ун-т, 1984. – 182 с.
2. Магарін М. С. Загальна частина кримінального права (у схемах) : навчальний посібник. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2003. – 112 с.
3. Пинаев А. А. Уголовное право Украины. Общая часть. – Х. : «Харьков юридический», 2005. – 664 с.
4. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учебник / Под ред. засл. деятеля науки и техники Украины, д. ю. н., проф. Е. Л. Стрельцова. – Х. : ООО «Одиссей», 2002. – 672 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Балулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Стахиса, В. Я. Тація. – Київ – Харків : Юрінком Інтер – Право, 2002. – 416 с.
6. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. – Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. – 362 с.
7. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>. – Редакція від 06.12.2012.
8. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 року № 3425-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>. – Редакція від 13.06.2013.
9. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22 квітня 1993 року № 3125-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>. – Редакція від 12.12.2012.
10. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д – Й. – 1999. – 744 с.
11. Фіалка М. І. До проблеми визначення суб'єкту злочину ст. 358 КК України / М. І. Фіалка // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовт. 2012 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2012. – С. 332–336.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>. – Редакція від 05.07.2012.
13. Кримінальний кодекс України : закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Редакція від 09.06.2013.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2009. – 1236 с.
15. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>. – Редакція від 09.06.2013.
16. Файер О. А. Поняття професійної діяльності та її структурні елементи / О. А. Файер // Університетські наукові записки, 2009. – № 3 (31). – С. 126–131.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Редакція від 15.08.2012.
18. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 липня 2001 року № 2658-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>. – Редакція від 01.01.2013.
19. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>. – Редакція від 09.06.2013.